JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010 Zuzana Šebková

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy

Využití loutky v práci s literárními texty v mateřské škole

Using puppet for work with literary texts in kindergarten

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Bohuslava Kimrová

Autor:
Zuzana Šebková

Rok zpracování: 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

24. 11. 2010

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce, Mgr. Bohuslavě Kimrové, za rady, připomínky a metodické vedení práce.

Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi pomohli svými radami a doporučili vhodnou literaturu.

A nakonec bych ráda poděkovala své rodině za podporu během studia vysoké školy.

OBSAH

ANOTACE ……..…… - 5 -
ANNOTATION ……. - 6 -
BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM ……. - 7 -
1. ÚVOD ……. … - 8 -
2. PŘEDPOKLADY …….. - 8 -
3. TEORETICKÁ ČÁST …….. - 9 -
3. 1. Literatura v životě dítěte …….. - 9 -
3. 1. 1. Rozdělení literatury…… - 11 -
3. 1. 2. Autoři dětských knih.…… - 15 -
3. 2. Dějiny loutkářství ……. ……... - 19 -
3. 3. Loutkové divadlo v mateřské škole …….. - 24 -
3. 4. Práce s loutkou v mateřské škole ……..…… - 26 -
4. PRAKTICKÁ ČÁST ……. - 28 -
5. ZÁVĚR …….. - 62 -
6. POUŽITÁ LITERATURA ……. - 63 -
7. PŘÍLOHY ……. - 64 -

ANOTACE

NÁZEV :

Využití loutky v práci s literárními texty v mateřské škole

Cílem práce bude vytvoření a realizace jednoduchých výstupů s loutkou, jak s pomocí loutky přiblížit dětem literární text.

Teoretická část – stručné zmapování dějin českého loutkářství, druhy loutek, základy práce s loutkou a možnosti výběru textů pro předškolní věk.

Praktická část – konkrétní náměty zdramatizovaných pohádek, příběhů (scénáře) zpracovaných podle literárních předloh různých autorů píšících pro děti.

Videozáznam několika individuálních výstupů s loutkou realizovaných ve třídě mateřské školy.

ANNOTATION

TITLE:

Using a puppet while working with litarary texts in kindergarten

The aim of the work will be creating and realizing a simple puppet scene, how to bring literary text closer to children.

Theoretical part – a brief chart of the history of czech puppetry, kinds of puppets, basics of using a puppet and possibilities of choosing a text for preschool age.

Practical part – concrete themes of dramatized fairy tales, stories (scripts) processed according to the literary model of various authors who write for children. Videotape of a few individual sketches with a puppet realized in a kindergarten classroom.

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

Šebková, Zuzana.: *Využití loutky v práci s literárními texty v mateřské škole.*

České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, katedra pedagogiky a psychologie, 2010, vedoucí bakalářské práce Bohuslava Kimrová.

1. ÚVOD

Ve své práci se zaměřuji na možnosti, přiblížení a oživení literárního textu pomocí loutky. K výběru tohoto tématu mně vedly zážitky z dětství. Vyrůstala jsem v prostředí, kde moje maminka, která učí v mateřské škole, hrála loutkové divadlo v partě zapálených učitelek. Připravovaly loutkové pohádky pro děti a hrály je v různých mateřských školách. Pro mne (jako malé dítě) to byl velmi silný prožitek účastnit se všech příprav na loutkové představení. Měla jsem možnost pohrát si s loutkami, které pak ožívaly v pohádkách a znát se tetami, které loutkové divadelní představení tvořily.

Když jsem si tedy volila téma bakalářské práce rozhodla jsem se pro toto téma, protože to pro mne není jen teorie, ale i osobní prožitky z dětství.

Chci si ověřit, že literární text, i když je skvělý, ve spojení s upřímným hereckým podáním, dává dětem dlouhodobější představu, silnější prožitek a schopnost lépe pochopit myšlenku autora.

V teoretické části se zaměřím na význam literatury v životě dítěte a jaké je poslání loutky v předškolním věku, na jakém základě a podle jakých kritérií volíme loutkové hříčky a individuální výstupy pro děti.

V praktické části si na konkrétních scénářích osobně vyzkouším zahrát dětem zvolené pohádky. Ověřím si, jak loutky působily na děti v pochopení smyslu literárního textu.

Mým cílem je zjistit, zda to, čemu věřím, v praxi opravdu funguje.

Výsledkem má být ucelený obraz, jak k práci s loutkou přistupovat a zjistit přínos, který loutka dětem nabízí.

2. PŘEDPOKLADY

V průběhu studia jsem prováděla praxi v několika různých mateřských školách. Při práci s dětmi jsem zjistila, jak maličkost, jak prostý maňásek či jiná loutka umí děti zaujmout a zanechat v nich silné dojmy. Myslím si, že jednoduchou loutkovou hříčku by měla být schopna zahrát každá paní učitelka a jsem přesvědčena, že loutka, jakožto prostředek komunikace do mateřské školy nutně patří.

3. TEORETICKÁ ČÁST

3.1. LITERATURA V ŽIVOTĚ DÍTĚTE

Dětská literatura tvoří významnou součást beletrické literatury. Je určena čtenářům od 3 do 15 let a těmto věkovým kategoriím je přizpůsobena jazykově, tematicky a často i graficky (ilustrace, větší písmo, atd.).

Předškolní věk dítěte zahrnuje období od tří do šesti (sedmi) let. V tomto období má kniha nezastupitelné místo. Literární texty rozvíjí intelektuální, emocionální, smyslový a estetický vývoj dítěte. Rozvíjí jeho fantazii a tvořivost, vzbuzují chuť poznávat a objevovat a určují kritéria mravního a estetického hodnocení.

Literatura děti vzdělává, obohacuje a pomáhá upevňovat slovní zásobu. Celkově pomáhá formovat osobnost jedince. Stává se zdrojem poznání nejen okolního světa, ale i sebe sama.

Malé dítě vnímá knihu spíše jako hračku. Nemá potřebu znát plné znění textu a obsah knihy. Postupem času se u dětí objevuje potřeba poznávat. Začíná se ptát na mnoho otázek: „Co je tam napsané? O čem ta pohádka je?“ atd. Dítě si začíná utvářet citový vztah ke knize, který je závislý na výběru vhodné literatury, kterou mu předloží rodiče nebo učitelé. Není to lehký úkol, neboť na nich závisí, zda vztah ke knize bude pozitivní.

Literatura pro děti by měla být především srozumitelná vzhledem k věku dítěte.

„ Kniha, která vstupuje do života dítěte a provází děti všemi etapami vývoje až do dospělosti, plní velké výchovné poslání. Má značný význam pro jeho rozvoj, estetické vnímání, cítění a celkovou kultivaci projevu.“ (1)

Obsahovou strukturu literatury pro děti tvoří lidová slovesnost, lidová tvorba intencionální a neintencionální.

Lidová slovesnost vznikla před mnoha a mnoha lety. V té době ještě nebylo známo písmo a proto se šířila ústním podáním, bez rozlišení dospělých či nedospělých posluchačů. Vznikla z potřeby sdělování si různých informací. Šířila se formou lidových vyprávění, pohádek, písní, říkadel, pověstí či jiných žánrů.[1]

[1] KÁDNEROVÁ, B. *Metodika literární výchovy v mateřské škole.* Praha: SPN, 1987. 112 s.

Literární tvorba intencionální je určena přímo dětem a mládeži. Autor své dílo přizpůsobuje psychice a mentalitě dítěte.

Literární tvorba neintencionální byla původně určena pro dospělé, ale dětští čtenáři si jí postupem času přisvojili. Mezi tuto literaturu řadíme např.: pohádky H. Ch. Andersena, Robinson Crusoe D. Defoa, Babičku B. Němcové aj.

Kniha otevírá dítěti od útlého věku svět krásy a dobra, pěstuje smysl pro morální hodnoty, jako je například pravda, spravedlnost, sociální cítění, vztah ke kultuře, k práci, k přírodě a k lidem. Má nezastupitelnou úlohu, protože se snaží rozvíjet dětskou fantazii, obohacovat slovní zásobu a rozvíjet myšlení.

Předškolní dítě ve vývoji dětského čtenářství spadá do tzv. předčtenářské etapy, kdy je odkázáno na dospělého. Dospělý je dítěti při předčítání vzorem, který dítě napodobuje. Proto je důležitá zřetelná výslovnost, přiměřené tempo řeči, intonace hlasu a osobní zaujetí textem. Literatura pro děti má určité charakteristické rysy.

Charakteristické jsou pro ní především tyto znaky:

- rozdělní postav na kladné a záporné
- postavy jsou věkově blízké dětskému čtenáři
- texty jsou kratší a mají jednoduchou skladbu, obsahují méně úvahových a popisných prvků
- děj se rozvíjí rychle a jasně, závěr bývá harmonický a většinou pozitivní.

Předčítání nebo vyprávění pohádek má pro děti mnohem větší význam než sledování pohádky v televizi, neboť při čtení knihy máme vždy možnost přizpůsobit dynamiku vyprávění momentální reakci dítěte. V rodinách, ve kterých se dětem od dětství čte a kupují se knihy, se čtení stává pro dítě automaticky potřebné a přirozené.

Funkce literatury:

a) didaktická (výchovná) – probouzí v dětech kladný vztah k rodné řeči, vštěpuje jim základní vědomosti o mravních hodnotách (např. bajky, pohádky).

b) poznávací – nenásilnou formou děti seznamuje s okolním světem (např. dětské encyklopedie).

c) imaginativní – rozvíjí dětskou fantazii a představivost (např. pohádky, nonsensová poezie).

3. 1. 1. ROZDĚLENÍ LITERATURY

1) POEZIE:

- ŘÍKADLA

- žánr lidové slovesnosti. Je to krátké rčení, založené na rytmickém textu, kde je mnohdy potlačena sémantika (říkadla poskytují příjemný rytmický zvuk, ale často nedávají žádný smysl, nebo obsahují slova, která nic neznamenají).

Jejich funkce:

- provázejí dětské hry (např. Zlatá brána)
- pomáhají při hře dospělého s dítětem (např. Paci, paci, pacičky)
- napomáhají dětem udržet koncentraci při činnosti, která by pro ně jinak byla zdlouhavá a fádní.

Říkadla jsou dětem blízká, neboť dětské chápání jazyka je především zvukové a rytmické. Rozvíjí dětskou řeč, výslovnost a jsou lehce zapamatovatelná. Pro nejmenší děti jsou vhodná říkadla spojená s pohybem. Dobré je také použití obrázků k rychlejšímu zapamatování textu.

- HÁDANKA

- je to velice starý literární žánr.
- jsou to skryté (utajené) hříčky se slovy, které poskytují každému, kdo ovládá český jazyk, hodnotnou zábavu, neboť přispívají k tříbení důvtipu, rozvoji kombinačních schopností a k rozvíjení jazykových a věcných znalostí.
- původně nebyla určena dětem. Lidové hádanky jsou úzce spojeny se životem a myšlením venkovského lidu, proto je potřeba pro děti pečlivě hádanky vybírat, aby odpovídaly dětským zkušenostem a jejich rozumové vyspělosti.
- hádanka by neměla být moc těžká, ale ani příliš lehká, aby dokázala děti zaujmout. Její podstatou je vzbudit napětí a přinést uspokojení z uhádnutí.

- ROZPOČITADLA

- jedná se o rytmický veršovaný útvar, který děti s oblibou používají v různých hrách, kde je potřeba, aby byl někdo vybrán pro určitý úkol a stal se tak hlavní postavou hry.

2) PRÓZA

- POHÁDKA

- útvar lidové slovesnosti, který nejvíce působí na dítě předškolního věku. Děti pohádky milují a jejich předčítání vždy radostně vítají. Pohádka odpovídá dětskému myšlení a psychice. Všechno v ní ožívá, má jednoduchý děj, přehlednou kompozici, charakteristika postav je jednoznačná. Pomáhá dětem orientovat se v mezilidských vztazích, protože dobro a zlo je zde čitelné. Vzhledem k tomu, že k potrestání zla dochází bezprostředně po činu, děti jsou schopné chápat souvislosti, utváří se v nich cit pro pravdu a spravedlnost a soucit s trpícími.

Na rozdíl od pověstí se pohádka netýká konkrétních událostí, takže čas, místo děje, charakteristika a sociální prostředí se v pohádce určují jen rámcově a sémantické těžiště je v napětí ze sledu konkrétně daných problémů, v nichž se hrdina ocitá a které se řeší.

LIDOVÁ POHÁDKA

- jedná se o formu lidové slovesnosti. Je to smyšlený příběh, ve kterém vystupují obvykle nadpřirozené bytosti, nebo kouzelné předměty, aby pomohly zvítězit dobru nad zlem.
- děj se odehrává na neurčitém místě (…. Za devatero horami, za devatero řekami) a neurčitém čase (…byl jednou jeden…).

Pro pohádky je také typický šťastný konec (…a jestli neumřeli, žijí tam dodnes). Často se zde pracuje s trichotomií (tři vlasy, tři přání, tři syny).

Znaky lidové pohádky:

- konflikt mezi dobrem a zlem
- nadpřirozené bytosti, světy, schopnosti
- kouzelné věci a zvířata
- konec dobrý
- touha po bohatství (Oslíčku, otřes se)
- touha dosyta se najíst (Hrnečku, vař)
- touha cestovat (Sedmimílové boty)

AUTORSKÁ POHÁDKA

- jedná se o pohádku umělou, moderní, kde autor vychází ze současného života a dob nedávno minulých. Autor respektuje základní rysy pohádky, avšak vnáší do ní své ideje a netradiční aktualizované náměty, jako např. civilizační pokroky a sociální konflikty.

- BAJKA

- je literární útvar, který je sice krátký, ale pro pochopení předškolních dětí ne moc snadný. Základem bajky je alegorie, kdy zvířata jednají jako lidé a přebírají jejich vlastnosti. Jejím vyvrcholením je pointa, kterou tvoří mravní ponaučení. Má tedy výchovnou i poznávací funkci.

Cílem bajky je kritizovat určité společenské nešvary, působit na lidi a motivovat je ke snaze tyto nešvary odstranit.

Dříve byly bajky určeny dospělým posluchačům, ale postupně se stále více začaly posouvat do dětské literatury.

Jako dobrá příprava pro dětské vnímání bajky jsou pohádky o zvířátkách a dostatek informací o životě zvířat. Jedině touto cestou jsou děti schopny posoudit souvislosti o čem bajka pojednává.

- PŘÍBĚHY S DĚTSKÝM HRDINOU

- jedná se o příběhy o dětech a kromě literární funkce plní převážně funkci psychologickou. Dítě se často ztotožňuje s hlavním hrdinou. Tato literatura pomáhá dítěti orientovat se ve světě, který ho obklopuje, i v sobě samém. Děti si utváří vztah k sobě, k ostatním dětem a k dospělým. Hrdina je pro ně vzorem a oni se snáze vžívají do jeho pocitů. Jsou schopny tyto pocity porovnat se svými a uvědomují si mezilidské vztahy. Tyto příběhy nabádají děti přemýšlet jak určité situace řešit a dodávají jim odvahu.

3) ČASOPISY

V dnešní době se vydává dostatek více či méně kvalitních časopisů pro děti. Časopis, který já osobně uznávám a který je dle mého názoru pro předškolní věk vhodný, je časopis Sluníčko. Tento časopis je jedním z mála, který vychází bez přestávky již přes 40 let.

Je to jeden z nejprodávanějších titulů a své čtenáře si dochoval do současnosti. Poprvé vyšel v září roku 1967 a jeho šéfredaktorem byl spisovatel Zdeněk Alda. Časopis postupem času

měnil své podoby, ale to nejdůležitější si zachoval dodnes. Děti se snaží pobavit a zároveň je něčemu naučit. Je určen dětem od čtyř do osmi let, nabízí velké množství pohádek, básniček, komiksů, omalovánek, vystřihovánek, doplňovaček, hlavolamů a mnoho jiných zábavných úkolů. Reaguje na současné potřeby malých čtenářů a stále přináší něco nového.

Tento časopis je též vhodný jako inspirace pro rodiče a pomáhá jim s tím, jak užitečně a plnohodnotně využít společně strávený čas se svými dětmi.

Závěrem:

Dříve byla četba běžnou součástí života nejen dětí, ale i dospělých, postupně ji v některých rodinách s nástupem moderní doby vystřídala televize a počítačové hry.

Četba dětské literatury bývá dnes doménou jen těch nejmenších, jimž ji zprostředkují rodiče nebo prarodiče formou pohádek na dobrou noc.

Úkolem vychovatelů je vést děti k lásce k literatuře, navzdory nejrůznějším jiným lákadlům v podobě technických vymožeností. Dítě můžeme s knihou seznamovat kdykoliv. Žádné dítě není příliš malé na to, abychom pro něj nenašli vhodnou literaturu, která bude odpovídat jeho věku. I úplně malé děti se mohou s knihou seznamovat prostřednictvím ilustrací.

3. 1. 2. AUTOŘI DĚTSKÝCH KNIH

JIŘÍ KAHOUN

Autor, který mne nejvíce zaujal. Narodil se v Praze roku 1942. Psaním, které je současně jeho největší koníček, se zabývá od osmnácti let a na svém kontě má již řadu knih. Patří mezi ně Příběhy včelích medvídků, Zvířátka z malinové paseky, Ze zahrádky do zahrádky, Pískací kornoutek, Pro zvědavá ouška. Pro starší čtenáře jsou určeny knihy Školník Kulda je jednička, Můj děda hastrman nebo Moucha roku.

DAISY MRÁZKOVÁ

Malířka a spisovatelka Daisy Mrázková se narodila v Praze v roce 1923. Je to známá autorka knih pro děti, které sama ilustruje. Její knihy jsou známy svou fantazií, nadčasovostí a poetičností. Jsou určeny dětem, které v nich mohou nalézt velká moudra a především jiný laskavější pohled na svět.

Svou první knihu, vydanou roku 1995 nazvala **Neplač muchomůrko** a byla za ni poctěna nakladatelskou cenou.. Je to malá kniha o velkých věcech.

Ve svých knihách zdůrazňuje trvalé lidské tužby a přání. Hrdiny jejích próz jsou děti, příroda a věci. Drobné a zapomenuté věci propojují minulé a současné lidské osudy a připomínají člověku, včetně dětí, utajený svět poetických zázraků, polidšťují prostředí a pomáhají mu lépe vnímat dění kolem i v nás. U dětského čtenáře rozvíjí fantazii a schopnost umět si hrát. Pomáhají mu umět vidět a myslet v širších souvislostech.

Další knihy:

- Haló, Jácíčku, Slon a mravenec, Byla jedna moucha, Můj medvěd Flóra, Auto z pralesa, Co by se stalo, kdyby, Neposlušná Barborka.

DOSKOČILOVÁ HANA

Narodila se v Jihlavě v roce 1936. Patří k předním autorům současné české literatury pro děti. Zaměřuje se především na pohádky a příběhy pro nejmenší, v nichž sleduje běžný život svých postav se snahou vyjádřit jejich vztahy mezi sebou a dospělými. Její prózy ze života dětí i pohádkové příběhy se vyznačují velkým porozuměním pro potřeby a touhy malých

čtenářů, laskavým humorem a mimořádnou schopností zprostředkovat v zajímavém příběhu i nenásilné poučení.

Mezi její knihy patří:

- Pohádky pro děti, pro mámy a pro táty, Medvědí pohádky, Pohádky na dobrý den, Kudy chodí malý lev a mnoho dalších…

VÁCLAV ČTVRTEK

Narodil se roku 1911. Jeho pohádkové kroniky Rumcajs, Cipísek a Manka, pojednávajících o odbojném ševci, který se dal na loupežničinu, se v druhé polovině šedesátých let začaly objevovat v časopisech, v rozhlase, na televizní obrazovce a posléze v knižní verzi. Rovněž pak Pohádky z pařezové chaloupky ožily nejdříve v dětském časopise, v televizní podobě a nakonec byly vydány jako kniha s ilustracemi Zdeňka Smetany.

LJUBA ŠTÍPLOVÁ

Narodila se 30. dubna roku 1930 v Chrudimi. Byla to česká scénáristka, spisovatelka a autorka knížek pro děti. Mimo jiné byla spoluautorkou dětského časopisu Čtyřlístek, kde spolupracovala s malířem a grafikem Jaroslavem Němečkem, který časopis vytvářel po výtvarné stránce.

Vystudovala gymnázium, poté dva roky studovala sochařství, které ovšem přerušila. Vdala se a na školu se již nevrátila. Věnovala se satiře a poezii pro děti, dětským knihám a scénářům k večerníčkům.

V roce 2008 jí nakladatelství Albatros udělilo cenu za celoživotní práci s dětskou knihou. Ljuba Štíplová zemřela 24. září 2009.

FRANTIŠEK HRUBÍN

Narodil se roku 1910. Jeho básnické dílo patří k základním hodnotám české poezie třicátých až šedesátých let.

Mezi jeho díla pro děti patří:

- Špalíček veršů a pohádek, Dvakrát sedm pohádek.

MILOŠ MACOUREK

Narodil se roku 1926. Jeho tvorba zahrnuje mnoho literárních žánrů, počínaje básněmi, přes drobné prózy, pohádky, příběhy až po dramata. V jeho dílech se svět stává zázračný a neuvěřitelný. Mnoho jeho pohádek bylo zfilmováno.

Mezi jeho díla patří:

Jakub a dvě stě dědečků, Mravenečník v početnici, Světe, div se,…

EDUARD PETIŠKA

Narodil se roku 1924. Je autorem celé řady prozaických i básnických knih. V roce 1978 obdržel cenu Marie Majerové, která se udílela významným českým spisovatelům za celoživotní dílo pro děti.

Mezi jeho díla patří:

O jabloňce, Birlibán, Jak krtek ke kalhotkám přišel, Martínkova čítanka, Půjdeme si pro pohádku, Helenka a princezna,…

MILENA LUKEŠOVÁ

Narodila se roku 1922. Dílo Mileny Lukešové je hledačské, neopakující se a vhodné pro dnešní dítě. Každá kniha přináší něco nového. Knihy jsou živé, mají svého dětského hrdinu, prostředí a specifickou atmosféru.

Mezi její knihy patří:

- Bačkůrky z mechu, Knížka pro Lucinku, Holčička a déšť, Zlatohlávek, Já jsem přece Kateřina, Jakub a babí léto, Babí léto, Zimní knížka pro Lucinku.

MARKÉTA ZINNEROVÁ

Narodila se roku 1942. Více jak patnáct titulů je takřka výhradně věnováno dětem. Do dětského literárního světa vstupila leporelovým veršem. Její doménou se však stal realistický příběh. Její hrdinové nejsou statičtí, mají svou vlastní vůli a vlastní svobodu.

Mezi její díla patří:

- Děti z Pařízkova, Princezna z třešňového království, Tajemství proutěného košíku, Indiáni z Větrova.

JIŘÍ ŽÁČEK

Narodil se roku 1945 a v jeho nejznámější knize veršů APRÍLOVÁ ŠKOLA výborně využil možnosti, které přináší nonsens a slovní hra. Tato kniha nabízí dětem zábavu, která děti aktivuje a burcuje jejich intelekt.

Další knihy:

- Ahoj moře, Abeceda, Kočkování, 2 x 2 je někdy 5.

ALOIS MIKULKA

Narodil se 13. 8. 1933 v Brně. Vystudoval vysokou školu výtvarných umění v Bratislavě v atelieru monumentální malby, malíř, sochař, grafik, ilustrátor, spisovatel a jevištní výtvarník.

Mezi jeho knihy patří:

- Dvanáct usmívajících se ježibab, Sny, Letem světem, Lupiči a policajti, Karkulka v maskáčích, Cesta do podsvětí.

3.2. DĚJINY LOUTKÁŘSTVÍ

Dějiny loutkového divadla sahají hluboko až k nejstarším dějinám umění vůbec. Loutka vzešla z magie a mystiky, jež předcházela zrodu divadla. Byla symbolem bohů a smrti a teprve později byla využita pro představování jednajících lidí.

V antice bylo loutkové divadlo kultickým ceremoniálem a povyražením. Ve středověku se stalo nositelem čarovné skutečnosti skřítků, ožívajících v rukou kočujících, někdy břichomluvou nadaných loutkářů. Loutkové divadlo se vyvíjelo po celá staletí jako náhražka, miniaturizace herecké scény se snahou co nejvíce se přiblížit lidské realitě.

Celé dějiny loutkářství jsou spojeny s dějinami člověka. Každý světadíl, každá rasa vyvinula vlastní kulturu a vlastní typ loutky – idol, symbol. Člověk vytvořil loutku a pomocí jejího kouzla začal zkoumat snový svět nesplněných přání. Svět, kde může oživit velké legendy své minulosti, své obavy, své naděje a vyjádřit je tak, jak to není možné v žádném jiném umění.

Česká loutkářská tradice sahá hluboko do minulosti a má čestné místo v kulturním životě našeho národa. Prapředky českých loutek můžeme vidět ve folklórních tyčových figurách, které od pohanských dob patří dodnes k rekvizitám lidových slavností a zábav. Tyčové folklorní loutkové symboly měly své blízké příbuzné v menších figurkách lidových jesličkových her. Druhý nejstarší typ loutek je maňásek, který byl původně reklamní atrakcí u stánků středověkých prodavačů, felčarů a mastičkářů. V pozdním středověku se objevuje závěsná loutka – marioneta a od poloviny 18. století je marionetové divadlo těsně spjato s povozem a kočovnou hereckou skupinou.

V době národního obrození se stalo loutkové divadlo jedním z burcovatelů národního povědomí, štítem proti germanizaci, stálá připomínka mateřského jazyka. Jedním z hlavních buditelů, představitelů loutkového divadla byl český loutkář Matěj Kopecký, v jehož rodině se loutkářská tradice dlouho dědila a dědí dodnes.

Na přelomu 19. a 20. století se zdvihla vlna programovaného úsilí o reformu a prosazení svébytnosti loutkového divadla a jeho stálé scény. Ústředním typem loutkových her přestává být typ komický, schválně vkomponovaná figura, jejímž úkolem bylo být více či méně aktivním spoluhráčem komedie nebo kontrastujícím rezonérem v tragedii, anebo veselým glosátorem děje po vzoru komedie dellarte.

Od 1. světové války lze ve vývoji českého loutkářství sledovat dva směry. První z nich, přes své reformní ústupky zůstává věren tradičnímu konzervativnímu pojetí. Druhý směr je radikální a důsledný v reformátorském programu se sklony k experimentu. Po vzniku Československé republiky znovu ožily pokusy o výstavbu budov pro loutkovou scénu. V Praze vzniká stálé loutkové divadlo Říše loutek, kde působil akademický sochař Vojtěch Sucharda. V Plzni se rozvíjí loutkové divadlo Feriálních osad, v jehož čele stanul profesor Josef Skupa. Byl to umělec mimořádného výtvarného , hereckého, muzikálního a technického nadání. Stal se tvůrcem loutek Spejbla a Hurvínka, postaviček, které proslavily a dodnes proslavují českou loutku po celém světě.

Pod vedením Josefa Skupy vyrůstal jeden z nejvýznamnějších českých výtvarníků a loutkářů Jiří Trnka. Uzrává v něm odkaz celých loutkářských generací a stává se přímým pokračovatelem odkazu lidových loutkářů. I když se s loutkou seznámil již v dětství, jeho cesta k ní byla dlouhá. Byl všestranný umělec – kreslíř, malíř, ilustrátor, divadelní návrhář, ale hlavně loutkář a tvůrce filmové loutky. Ve filmu uzrává Trnkovo umění, dochází k osobitému vyjádření typického postoje českého člověka k životu a smrti, k světu a lidem, k práci a snění, k míru a válce. Jeho loutka je človíček, který je součástí svého lidu. Tyto snahy nejlépe vyjádřil v loutkovém filmu Špalíček, který je cyklem šesti lyricko-epických částí o životě českého venkovského člověka. K dalším nejznámějším loutkovým filmům Jiřího Trnky patří Staré pověsti české, pohádky Císařův slavík, Bajaja a loutkové pojetí Shakespearovy hry Sen noci svatojánské.

Významnou českou loutkářkou byla filmová režisérka Hermína Týrlová. Tvořila loutkové filmy pro děti. K nejznámějším pohádkám patří Zlatovláska, Pasáček vepřů, Ferda Mravenec a další. Snažila se ale také o nové ztvárnění loutky, oživila obyčejné předměty denní potřeby a dala jim prožívat živé děje. Její loutka je lyrická, křehká a plná života. K dalším významným umělcům tvořící loutkové filmy patří K. Zeman a B. Pojar.

V současné době se další výtvarní umělci a režiséři věnují tomuto žánru hlavně v televizní tvorbě pro děti. V některých krajských městech pracují stálá profesionální loutková divadla (v Českých Budějovicích Malá scéna, patřící pod Jihočeské divadlo). Nejuznávanější profesionální loutkové divadlo je liberecké divadlo Drak.

CO JE LOUTKA?

Loutka je figurka člověka nebo zvířete, předmětu či věci určená k animaci, čili „oživení“. Loutka slouží dítěti jako hračka, kterou si samo oživuje, nebo loutku oživují loutkoherci v loutkovém divadle. Slovo loutka pochází patrně od slova lýko, z něhož se loutky kdysi vyráběly. Tím, že se při hře oživuje, tj. hraje, „pohybuje se“ nebo „mluví“, se loutka liší od panenky, kterou děti chovají, oblékají a vozí v kočárku jako nemluvně.

Loutkové divadlo je speciální umělecký obor, neocenitelný pro estetickou výchovu dětí. Dítě v loutce cítí samo sebe, loutka je reprezentantem jeho snah, jeho potřeby jednat. Burcuje dětskou fantazii a pobízí ji k spoluúčasti na hře, k identifikaci s loutkou, k aktivitě. Je prostředkem k demonstraci přirozeného chování, jednání a hledání smyslu života.

DRUHY LOUTEK :

a) Dětská loutka – hračka

b) Dekorační loutka – bytový doplněk

c) Divadelní loutka

Pro mou práci jsou nejdůležitější loutky divadelní.

Divadelní loutky rozdělujeme do dvou hlavních skupin.

SPODOVÁ LOUTKA

- je nasazena přímo na ruce loutkovodiče nebo vedena pomocí různých vahadel a hůlek a je voděna zdola.

- Maňásek – nejjednodušší loutka s výraznou hlavičkou. Tělo tvoří základní košilka z textilu, jejíž tvar je přizpůsoben ruce vodiče. Ke košilce je přišita nebo přilepena hlavička a šaty maňáska. Maňásek je lehce ovladatelný a působí dojmem živoucí bytosti. Umožňuje rychlý myšlenkový a citový kontakt s divákem.

  (Příloha č. 1 – Nákres jednoduchého maňáska a příloha č. 2 – fotografie maňáska).

- Hůlková loutka – javajka

  Má jednoduché ovládání hůlkou zdola.

- Hůlková loutka – vajang

  Má již složitější ovládání pomocí tří hůlek. Hlavní – gapit, která

prochází celým tělem a nese hlavu a dvě vodící hůlky – čempurity, kterými je přenášen pohyb na paže loutky. Loutkovodič drží v jedné ruce hlavní hůlku a druhou rukou manipuluje oběma vodícími hůlkami a pohybuje tak pažemi loutky. Kostru loutky tvoří pevná ramena, uprostřed nichž prochází otvorem hlavní hůlka, a po stranách k nim připevněny paže loutky.

- A další typy (spodová marioneta, krosnová, mimická, hlavová přilbová).

1) ZÁVĚSNÁ LOUTKA - MARIONETA

- je ovládána pomocí nití nebo drátů, které jsou upevněny na vahadlech v horní části nad samotnou postavou loutky. Je tedy ovládána vodičem shora. (Viz příloha č. 4).

2) LOUTKY JINAK OVLÁDANÉ

- Plošná loutka – je pohybově omezena, bývá ztvárněná nejčastěji čelně nebo z profilu a to jednostranně nebo oboustranně. Vedena může být zdola, shora nebo ze strany. (Příloha č. 3)
- Stínové loutky – jsou to plošné loutky, které nejsou omalované. Přitiskují se na plátno napnuté v rámu a prosvícené světelným zdrojem. Na druhé straně plátna jsou vidět jejich stíny. Loutky se uvádějí do pohybu pomocí tenkých hůlek. Aby stály pevně na zemi, je ve spodní liště rámu drážka, do které se zasouvají.
- Manekýn – figuríny voděné zezadu (například televizní loutky Jů a Hele).
- Loutky improvizované – loutky pěsťové
  - loutky dlaňové
  - loutky z plodů
  - loutky z předmětů (předmět si zachová svou podobu, dojde jen k určité výtvarné podobě
  - loutky zástupné – využití a oživení předmětu, který má určitou podobnost, vlastnost, schopnost určitého typu

LOUTKA A JEJÍ VÝROBA

Jestliže si loutky vyrábíme sami, měla by tvarová stylizace vycházet z geometrických tvarů. Hlava má tvar koule nebo vajíčka, pro tvar očí, někdy i nosu a pusy nám poslouží kruh. Dále můžeme používat tvary jako je trojúhelník, lichoběžník, půlkruh, obdélník nebo čtverec.

Barevnou stylizaci uzpůsobujeme vžitým barvám. Důležité je, aby loutka působila výtvarně jako celek. Velikost loutky záleží na vzdálenosti diváka a velikosti scény.

Pozornost musíme věnovat také poměru velikosti loutky, pokud ve hře vystupuje dospělá osoba a malé dítě. Stejně tomu je i u zvířat. Loutky vyrábíme nejčastěji v poměru 1:5 (první pětina hlava, druhá hrudník po pás, třetí od pasu po kyčle, čtvrtou a pátou pětinu tvoří nohy). Nejdůležitější část loutky tvoří hlava, proto zvláště zde musíme zachovávat zásady výtvarné stylizace. Obličej dospělé postavy lze rozdělit svislou osou na dvě poloviny, ta nám pomáhá při umístění nosu a očí. Vodorovně obličej rozdělujeme na tři části: čelní, nosovou a bradovou. U dětské postavy obličej rozdělujeme obličej také svislou osou na dvě poloviny, přičemž oči jsou od osy vzdálenější, ale vodorovně obličej rozdělujeme na části jen dvě.

Loutky, k jejichž zhotovení nám poslouží naše ruka nazýváme loutky improvizované. Mezi tyto loutky *patří loutky pěsťové*, jejichž hlavu vytvoříme sevřením ruky v pěst a různá poloha prstů nám umožní obměnu charakteru jednotlivých postav. Jako oči můžeme použít dva knoflíky, které spojíme nití a provlékneme mezi prsty. Vlasy zhotovíme např. z vlny nebo kožešiny a vhodně je propleteme mezi prsty. V jiném případě můžeme jen naaranžovat na vrchol sevřené pěsti.

Dalším typem improvizovaných loutek jsou *loutky dlaňové*, kdy nám poslouží dlaň se vztyčenými prsty a odkloněným palcem. Oko a vlasy upevňujeme stejným způsobem jako u loutek pěsťových. Ústa namalujeme pod palec např. rtěnkou.Vousy můžeme vystřihnout z kousku kožešiny, kterou našijeme na gumičku a navlékneme na palec. Tento typ loutky se hodí pro sólové výstupy, neboť druhá ruka nám pomůže při manipulaci s rekvizitami.

Pro pohyblivé loutky ptáků nám dobře poslouží *loutky rukavicové.* Hlavičku, kterou jsme ušili zvlášť, nasadíme na palec. Pohybem palce hýbáme hlavou a ostatní prsty vytvářejí ocásek.

Velice jednoduché a přitom působivé jsou *tyčové loutky*, které si snadno vyrobíme z vařeček. Mezi aranžované loutky patří také *loutky z plodů a přírodních materiálů.*

3. 3. LOUTKOVÉ DIVADLO V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Loutkové divadlo je v dnešní době již nedílnou součástí při práci s dětmi v mateřské škole. Loutkářské divadelní skupiny navštěvují mateřské školy nebo děti z mateřských škol navštěvují místní loutkové divadla. O tom, že s loutkovým divadlem v mateřské škole máme již dlouhodobé zkušenosti vypovídá sama historie.

Za uvedení loutkového divadla do mateřských škol a jeho využití k pedagogickým účelům vděčíme učitelce 1. mateřské školy v Praze – Karlíně, Ludmile Tesařové. Ludmila Tesařová narozena 24. 12. 1857, pocházela z učitelské rodiny a pravděpodobně i to, ovlivnilo její životní dráhu učitelky a později ředitelky mateřské školy. Již v roce 1884 zřídila první loutkové divadlo na mateřské škole. Jednalo se o divadlo marionetové. Napsala pro děti spoustu pohádek i básniček a dlouhá léta pro ně i hrávala. Pořádala různé přednášky, kde předávala své zkušenosti, jak vlivem divadla působit na děti a jak je důležité vcítit se do jejich pocitů a myšlení. Zájem o loutkové divadlo rostl a začal se šířit i na jiné mateřské školy. Na její činnost začaly navazovat další a další učitelky.

Mimo jiné projevila zájem profesorka z učitelského ústavu v Praze Ida Jarníková. Výstižná jsou její slova: „ Umíte-li vymýšlet a sestavovat příběhy, proč nezahrát jednoduchý výjev na divadle? Snažte se dramatizovat jakoukoliv pohádku – místo vyprávění hrajte!“ (2) [2] Loutkové divadlo přispívá významně k všestranné výchově dětí předškolního věku.
Nejen, že rozšiřuje jejich poznání, ale pomáhá vytvářet kladné volní charakterové vlastnosti a citové vztahy, vztah člověka k člověku. Přispívá k radostnému životu dětí, neboť divadlo upoutává více než kterýkoli jiný druh umění. Jeho největší předností je to, že upoutává diváky více smysly současně, hlavně zrakem a sluchem. Toto propojení působí intenzivněji, vyvolává silnější emocionální zážitek a pomáhá si prožité uchovat v paměti delší dobu. Pokud je dítě divadlem nadšeno, touží po jeho opakování, obnovuje si rádo zážitky, které využívá při výtvarných, pracovních i pohybových činnostech, věrně si vybavuje celé úryvky a používá je v napodobivé a tvořivé hře. Loutkové divadlo má ve školách několikeré poslání. Je všestrannou výchovnou pomůckou, je dobrým pomocníkem pro vytváření prosociálního

[2] RODL, O., MELLANOVÁ, M., SMUTNÁ, M., ŠAŠKOVÁ, M. *Loutkové divadlo*. Praha: SPN, 1976. 157 s.

chování dětí, vytváří vhodné podmínky pěstování vztahů mezi lidmi, vytváří vhodné podmínky pro radostný a citově bohatý život.

Loutkové divadlo nabízí dětem v přímé živé produkci vysvětlení, co je správné a co ne, co je pro ně dobré a co ne, komu můžeme důvěřovat, koho poslouchat a proč. Učí děti přemýšlet, být v rozhodování opatrný.

V dobrém podání divadla se děti dobře soustředí na příběh a to je vede k udržení pozornosti, k umění naslouchat a spolupracovat. To vše jsou vlastnosti, které my všichni potřebujeme po celý život.

3.4. PRÁCE S LOUTKOU

INTERPRETACE S POMOCÍ LOUTKY

Účinnou a pro děti přitažlivou formou seznamování s literárním dílem je tzn. interpretace díla s použitím loutek a rekvizit. Schopnost soustředit se je u dětí individuální, ale je-li dítě silně motivováno, vnímá pozorně. Použitím loutky se vnímání umocňuje, dítě je soustředěnější, pozornější, jeho tvář odráží děj vnímané pohádky.
Reaguje bez zábran: křičí, směje se, chce si vše ohmatat. Loutka je pro něj živá a stává se dítěti partnerem.

Motivovaná pozornost má vliv i na paměť, protože dítě si dobře vštípí do paměti to, co na něj citově zapůsobilo. Z jazykového projevu dítěte je patrné, jak literární dílo vnímalo. Některá díla přímo provokují dítě k logickému myšlení, k vyjadřování. Dítě svou fantazii a obrazotvornost využívá tak dokonale, že přestává vnímat realitu okolí, přestává některé věci vidět ve své reálné podobě. Loutka (předmět) nabývá nové funkce podle představy dítěte. U starší věkové skupiny je možno pracovat i s imaginární rekvizitou. Dítě je už schopno určité věci a situace si představit, je možné pozorovat počínající abstraktní myšlení.

Pro správný rozvoj fantazie dětí je třeba vhodně volit loutky, aby výsledek nebyl příliš realistický a dítě si už nemělo co dotvářet. Loutka by neměla být ani příliš abstraktní, protože by dítě nedokázalo pochopit, co má představovat (nemá dostatek vlastních zkušeností a prožitků pro utvoření představy).

O loutce jako takové říkáme, že je symbolem nebo znakem. Loutka musí být dostatečně velká podle prostředí, stylově tvarově a čistá (stejný druh loutek v jednom výstupu), výrazná barevně, aby barva nezanikala nebo naopak nedominovala na úkor textu. Při práci s loutkou nesmíme zapomínat, že prvořadé by mělo být vždy slovo. V případě, že jsme se rozhodli použít při interpretaci díla loutky, musíme si dobře promyslet, kde a jak ji použijeme, aby byla funkční, to znamená správně a vhodně použitá. Je třeba postupovat v textu od věty k větě a zkoumat jakou úlohu loutka v dané chvíli hraje. Nefunkční zásah, trapná pauza způsobená technickým nezvládnutím, narušuje křivku vnímání dítěte.

IMPROVIZOVANÉ VÝSTUPY S LOUTKOU

Improvizované výstupy učitelky mohou být vlastní nebo převzaté podle literární předlohy. K vlastní improvizaci vede učitelku potřeba rychle reagovat na konkrétní situaci, která se ve třídě vytvořila a kterou chce pomocí loutky vyřešit nepřímo, prostřednictvím příběhu s určitou zápletkou a příkladným zakončením, nebo demonstrovat výukové a výchovné záměry zábavnou formou.

Improvizovaný individuální výstup volíme také tehdy, chceme-li dětem předložit určitý literární text vhodný pro tuto formu přednesu a jehož prostřednictvím chceme s dětmi navázat co nejužší kontakt.

Literární text si upravíme do divadelní podoby. Učitel musí loutkářsky přemýšlet a zároveň zachovávat a ctít autora textu.

Postup při přípravě

Text pozorně několikrát přečteme a hledáme v textu účinné možnosti vytvoření divadelního výstupu, zda je dost prostoru pro uplatnění mimoslovních prostředků, můžeme-li text vyjádřit obrazem, akcí – zda bude „nač se koukat“, tzn. obsahuje-li text loutkářské možnosti.

Promyslíme stavbu příběhu, co je důležité, co je čemu nadřazeno. Zachování stavby dramatu: expozice, kolize, krize, peripetie, katastrofa. Děj je vždy duší příběhu.

Stanovíme si rytmus celého textu, způsob, jak budeme příběh v různém tempu přehledně členit. Hledáme výrazové prostředky, kdy volit přímou řeč, kdy nepřímou, co se v příběhu dá odehrát loutkou, co musí nahradit dobře přednesený epický text.

Synchronně musí probíhat vyprávění s hrou: umisťování a přemisťování loutek a rekvizit. Postava se musí objevit ve stanoveném okamžiku, většinou tehdy, kdy ji poprvé pojmenujeme.

Důležité je, aby učitelka důkladně ovládala text a aby pohyb loutky byl promyšlený. Jestliže dítě shlédne loutkový výstup a citově se zapojí a ztotožní se s pohádkovým dějem, zůstávají v něm silné emocionální dozvuky. Po každém zhlédnutí individuálního výstupu s loutkou (nebo loutkové hříčce) by měl následovat rozhovor s dětmi – zpětné nahlédnutí do příběhu (pohádky). Co se stalo a proč, jak se děti cítily, co prožívaly, co jsme zjistili, o čem můžeme společně přemýšlet.

4. PRAKTICKÁ ČÁST

Když jsem si vybírala pohádky pro své individuální výstupy s loutkou, setkala jsem se a přečetla mnoho knih. Nejvíce mě zaujaly příběhy Jiřího Kahouna. Tento autor mě zaujal svou přirozenou cestu k dětským srdcím. Veselou a humornou formou upoutává pozornost dětských čtenářů a nabádá je k zamyšlení se nad běžnými životními situacemi, do kterých se často dostávají a nabízí jim vhodná řešení. Podporuje jejich duševní pohodu, rozvíjí řeč dítěte a učí je hezky mluvit. Jeho příběhy upevňují vzájemné pozitivní vztahy, podporují partnerství.

MYŠÁČEK A MALÉ ŤAPKY

Autor: Jiří Kahoun

Název knihy: Pro zvědavá ouška

Vydal: Albatros 2008

Loutky: dvě myšky – maminka myška, malý myšáček (vyrobené ze šedé plsti a vycpané dutým vláknem)

VYPRAVĚČ (učitelka):

Myšáček přiběhne domů s tlamičkou od borůvek.

MYŠÁČEK:

Mami! Kamarád Písk mi říkal, že lež má krátké nohy. Proč má lež krátké nohy?

MAMINKA:

Protože daleko nedoběhne. Na každou lež se brzy přijde. Lhaní je špatnost a lhát se nemá!

MYŠÁČEK:

Já náhodou nelžu!

(Maminka si prohlíží pozorně Myšáčka)

MAMINKA:

A kde jsi vlastně běhal?

MYŠÁČEK:

Jen tady kousek. S Páskem u hromady kamení.

MAMINKA:

A nebyli jste náhodou v lese?

MYŠÁČEK:

Kdepak, tam já nesmím. Tam by mě mohlo něco sežrat. Nebo bych tam mohl zabloudit. (Myšáček vrtí hlavou)

MAMINKA:

A borůvky rostou u hromady kamení? (Maminka se uculuje)

MYŠÁČEK:

Nerostou. (Myšáček vrtí hlavou a stydí se)

MAMINKA:

Aha. Teď už víš, proč má lež krátký nohy?

MYŠÁČEK:

A proč? (Myšáček se diví)

MAMINKA:

Protože jsi mně lhal a já jsem na to hned přišla.

MYŠÁČEK:

Ale jen malounko. (Myšáček sklopí hlavu a stydí se)

MYŠÁČEK:

Mami, my jsme nebyli v lese daleko, jen na kraji.

MAMINKA:

No, dobře. Ale příště už mi nelži ani malounko. Malá lež je taky lež.

(Myšáček přikývne a ukáže si na nohy)

MYŠÁČEK:

Hm. A má takhle malé ťapky.

VYPRAVĚČ (učitelka):

A od té doby říkal Myšáček mamince už jenom pravdu.

HEZKÁ PÍSNIČKA

Autor: Jiří Kahoun

Název knihy: Pro zvědavá ouška

Vydal: Albatros 2008

Loutky: 4 ptáčkové (vždy 2 stejné barvy), vyrobeni z vlněného klubíčka

Scéna: na stole, ubrus.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Na listu rákosu seděl malilinkatý ptáček. Mrňousek mrňavá, jako hrášek se zobáčkem. Najednou odněkud přiletěl druhý větší a posadil se k němu.

PTÁČEK MRŇOUSEK:

Písničky jsou písničky!

DRUHÝ PTÁČEK:

Tohle nemusíš říkat.

PTÁČEK MRŇOUSEK:

Jenže když jsem byl malý, tak jsem říkal zpívničky.

DRUHÝ PTÁČEK:

To ví taky každý.

PTÁČEK MRŇOUSEK:

Každý ne, každý to neví.

DRUHÝ PTÁČEK:

To se uvidí.

Pepíku! Pepíku! (začal volat)

BRÁŠKA PEPÍK:

Co se děje? (přiletěl)

DRUHÝ PTÁČEK:

Pepíku, co jsou to zpívničky?

BRÁŠKA PEPÍK:

Zpívničky? Tak to nevím. To jsem nikdy neslyšel. (a odletěl)

PTÁČEK MRŇOUSEK:

Vidíš, vidíš, že to každý neví.

DRUHÝ PTÁČEK:

No jo, protože takové popletené slovo nezná nikdo.

PTÁČEK MRŇOUSEK:

Někdo jo. (zvesela)

DRUHÝ PTÁČEK:

A kdo? To bych rád věděl.

PTÁČEK MRŇOUSEK:

Uvidíš.

Mami! Mami! (zavolal)

MRŇOUSKOVO MAMINKA:

Co se děje? (přiletěla k nim)

PTÁČEK MRŇOUSEK:

Mami, co jsou to zpívničky?

MRŇOUSKOVO MAMINKA:

Zpívničky jsou písničky.

DRUHÝ PTÁČEK:

Jé, jak to víte? (překvapeně) To nikdo neví. Ani náš Pepík a ten ví všecko.

MRŇOUSKOVO MAMINKA:

Ale já to vím. První popletená slova dětí přece znají jejich maminky a tatínkové. A já jsem jeho maminka.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Větší ptáček se zamyslel.

MRŇOUSKOVO MAMINKA:

A teď, když už to oba umíte říkat dobře, pěkně si spolu zazpívejte.

DRUHÝ PTÁČEK:

Jenže co?

MRŇOUSKOVO MAMINKA:

Nějakou hezkou písničku. (a odletěla)

VYPRAVĚČ (učitelka):

Větší ptáček zvedl hlavu, zavřel oči a začal zpívat. Mrňousek se přidal a zpívali, až se listy zelenaly, moc hezkou písničku.

Reflexe: Po shlédnutí výstupu jsem dětem položila otázku: „ Jak to maminka myška poznala, že myšáček nemluví pravdu?“. Děti hned vykřikovaly, že myšáček měl čumáček modrý od borůvek. Rozhovor s dětmi pokračoval na téma: Co je to lhaní? Proč nemáme lhát? Co by se stalo, kdyby maminka nevěděla, kde jsme a něco se nám stalo? Povídali jsme si o tom, jak je někdy těžké se přiznat, že neříkáme pravdu.

Loutka myšáčka putovala po kruhu a kdo z dětí chtěl, mohl říci o svých malých zalhání mamince, kamarádovi, nebo i mně. Rozhovor jsem pak ukončila nabídkou a seznámením s knihou „ Pro zvědavá ouška“ napsanou J. Kahounem, z které jsem příběh o myšáčkovi čerpala. Dětem se příběh moc líbil a měly zájem o další příběhy. Slíbila jsem dětem zahrát další příběh „Hezká písnička“. I ten se setkal s kladným ohlasem u dětí a motivoval je k zpívání a opakování písniček. Ke knize jsme se často vraceli a nové příběhy si předčítali před spaním nebo při volných chvilkách během dne. Postavičky z příběhů knihy se oběvily i v dětských výkresech.

SLUNÍČKO A KUŇKAVÁ STUDÁNKA

Autor: Jiří Kahoun

Název knihy: Ze zahrádky do zahrádky

Vydal: Albatros 1989

Loutky: sluníčko a žabáček, (žabáček schovaný pod modrým kusem látky)

VYPRAVĚČ (učitelka):

U lesa byla studánka velká jako kastrůlek. Pokaždé, když vyšlo sluníčko, začala zpívat.

STUDÁNKA:

„ Kuňk, kuňk, kuňk, kvá, kvá, kvá“ (na melodii známou dětem)

VYPRAVĚČ (učitelka):

Sluníčku se to líbilo. Pokaždé se zastavilo a naslouchalo.

(chvíli naslouchá a schová se)

VYPRAVĚČ (učitelka):

Jednou se zase kutálelo a studánka mlčela.

SLUNÍČKO:

Proč nezpíváš, studánko?

STUDÁNKA:

Po epičí kvoč.

SLUNÍČKO :

Každý den jsi pěkně zpívala a teď nic. (smutně)

STUDÁNKA:

Ty i taky víc hřálo.

SLUNÍČKO:

Takhle přece nemluví studánka. (dívá se blíže)

VYPRAVĚČ (učitelka):

Najednou ze studánky vykoukne žabáček.

SLUNÍČKO:

Tak to nezpívala studánka? (udiveně)

ŽABÁČEK:

To e í.

SLUNÍČKO:

A proč nezpíváš?

ŽABÁČEK:

Protože mám studenou vodu. A v ledovce nemůžu ani mluvit. To slyšíš, ne?

SLUNÍČKO:

Počkej žabáčku, já se podívám na vodu hezky zblízka.

VYPRAVĚČ (učitelka):

A jak se sluníčko dívalo zblízka, ohřálo celou studánku.

ŽABÁČEK:

Sláva, teď tomu říkám vodička.

VYPRAVĚČ (učitelka):

A žabáček sluníčku zazpíval tu nejkrásnější písničku.

ŽABÁČEK:

Kuňk, kuňk, kuňk, kvá, kvá, kvá.

Reflexe:

Na pohádku Sluníčko a kuňkavá studánka děti reagovaly potleskem. Moc se jim líbila kuňkavá písnička a chtěly si jí zazpívat jako žabáček. Zvolili jsme všem dětem známou písničku Skákal pes a místo slov písničky jsme kuňkali a kvákali a děti vymýšlely další slabiky (haf, mňau,..). Pak jsme si povídali o tom, jak sluníčko pomohlo žabáčkovi a čím je pro svět důležité. Rozvedli jsme rozhovor o příčině žabáčkově nemoci a povídali si o tom, jak nemoci předcházet, o správném a dostatečném oblékání a jiných dobrých způsobech péče o své zdraví.

SLUNÍČKO A OSPALÝ ŠNEČEK

Autor: Jiří Kahoun

Název knihy: Ze zahrádky do zahrádky

Vydal: Albatros 1989

Loutky: sluníčko a šnek

VYPRAVĚČ (učitelka):

Byl krásný den a sluníčko jako každý den se procházelo po obloze. Najednou zahlédlo šnečí domeček. Bylo zvědavé, jestli v něm někdo bydlí.

SLUNÍČKO:

Haló, haló! Je někdo doma? (zavolalo)

VYPRAVĚČ (učitelka):

Z domečku se nic neozývalo.

SLUNÍČKO:

Zkusím vylézací říkanku. (přemýšlivě)

Šnečku, šnečku, vystrč růžky, dám ti…. (s očekáváním)

VYPRAVĚČ (učitelka):

Když se nikdo neozýval, zkusilo to znovu.

SLUNÍČKO:

Šnečku, šnečku, vystrč růžky, dám ti…

VYPRAVĚČ (učitelka):

Tu se domeček začal kymácet a vykoukl ospalý šnek.

ŠNEČEK:

Co mi dáš? To jsem zvědav.

SLUNÍČKO:

Nejsi sám, já bylo taky zvědavé.

ŠNEČEK:

A na co?

SLUNÍČKO:

Jestli jsi doma.

ŠNEČEK:

Proč bych nebyl. (unaveně)

Pamatuj si, když svítíš a hřeješ, jsem doma a spím. To se mi nejlíp spí. A teď jsem zvědav…

SLUNÍČKO:

Co ti dám, viď?

ŠNEČEK:

Kdepak. Jsem zvědav, jestli ještě usnu.

VYPRAVĚČ (učitelka):

A tak si šneček zalezl zpátky do domečku.

SLUNÍČKO A PTÁČEK ZPÍVÁČEK

Autor: Jiří Kahoun

Název knihy: Ze zahrádky do zahrádky

Vydal: Albatros 1989

Loutky: chňapkové sluníčko a ptáček

Scéna: volně v prostoru

VYPRAVĚČ (učitelka):

Sluníčko se každé ráno vyhoupne na oblohu a dívá se všude kolem. Najednou zahlédne ptáčka, který si prozpěvuje.

PTÁČEK:

Jak to sluníčko pěkně svítí! Jak to sluníčko pěkně svítí! (zpíval si ptáček od rána do večera)

VYPRAVĚČ (učitelka):

Sluníčku se to zezačátku líbilo. Zpíval přece o něm krásně.

SLUNÍČKO:

Čeho je moc toho je příliš. (k ptáčkovi)

Ptáčku, zkus taky jinou.

PTÁČEK:

Já jsem ptáček zpíváček a umím jen tuhle.

SLUNÍČKO:

A chceš nějakou naučit?

PTÁČEK:

Hm, třeba.

SLUNÍČKO:

Tak poslouchej. Skákal pes….

PTÁČEK:

Kdo?

SLUNÍČKO:

Pes. Přes oves.

PTÁČEK:

Přes co?

SLUNÍČKO:

Přes oves, přes zelenou louku.

PTÁČEK:

Přes co ještě?

SLUNÍČKO:

Přes zelenou louku. Šel za ním myslivec, péro na klobouku.

PTÁČEK:

Kdo za ním šel?

SLUNÍČKO:

Myslivec

PTÁČEK:

A co měl na čepici?

SLUNÍČKO:

Péro. Ale ne na čepici. Na klobouku.

PTÁČEK:

Aha

SLUNÍČKO:

Tak už to umíš?

PTÁČEK:

Umím

SLUNÍČKO:

Tak to zkus

PTÁČEK:

Tak dávej pozor. Pozor! (důležitě)

Skákal pes… Jak to sluníčko pěkně svítí! Jak to sluníčko pěkně svítí!

Reflexe:

Protože se dětem příběhy J. Kahouna líbily, zvolila jsem k dalšímu výstupu s loutkou pohádku „Sluníčko a ptáček Zpíváček“ a pohádku „Sluníčko a ospalý šneček“ z knihy „Ze zahrádky do zahrádky“. Oba příběhy jsme využili opět k opakování písniček a zapamatování vylézací říkanky. Vytvořili jsme si šnečky z modelíny a kdo chtěl, zkusit si pomalovat opravdové prázdné ulity a z modelíny udělal šnečka, který v domečku bydlí. Děti si ze zájmem prohlížely knihu „Ze zahrádky do zahrádky“ s originálními ilustracemi Květy Pacovské a chtěly číst další pohádky.

UPLAKANÁ MUCHOMŮRKA

Autor: Daisy Mrázková

Název knihy: Neplač, muchomůrko

Vydal: Albatros 1969

Loutky: vypravěčku a Kateřinu zastupuje učitelka, muchomůrka s molitanu pošitá látkou

VYPRAVĚČ (učitelka):

Červená muchomůrka stála v trávě a brečela.

MUCHOMŮRKA:

Nikdo mě nemá rád. Jsem jedovatá. Každý sbírá hříbky a všechno možné, a mne si nikdo nevšimne. Buhuúú! (smutně)

VYPRAVĚČ (učitelka):

Kateřina seděla na bobku vedle ní a lámala si hlavu, jak ji potěšit.

KATEŘINA:

Neplač, muchomůrko. Za nic nemůžeš. Buď ráda, že jsi zdravá!

(empaticky)

MUCHOMŮRKA:

Bodejť bych nebyla zdravá, když mě ani ten slimák nechce. Ehééé!

(smutně)

KATEŘINA:

Nic si z toho nedělej. Všechno není k jídlu.

MUCHOMŮRKA:

Ještě mě někdo schválně rozšlápne. Uehééé! (s pláčem)

KATEŘINA:

Žádné strachy! Každému, kdo nerozumí houbám, se líbíš víc ty než hříbek! (povzbudivě)

MUCHOMŮRKA:

Ale když někdo rozumí – uhuhúúú.

KATEŘINA:

Žádné když! Kdo houbám rozumí, ten tě nerozšlápne taky. To dobří houbaři nedělají. To dělají jen ti hloupí… (vážně)

MUCHOMŮRKA:

A těch je nejvíc, ououoúóó!

VYPRAVĚČ (učitelka):

Kateřina se zamyslela a zkusila to jinak

KATEŘINA:

Podívej se muchomůrko, jakou máš krásnou barvu. No řekni sama, má v lese někdo takovou barvu?

MUCHOMŮRKA:

Žádnou barvu nemám. Všechno je zelené.

KATEŘINA:

Jenom ty jsi červená.

MUCHOMŮRKA:

Co je to červená? (udiveně)

KATEŘINA:

To je taková barva. Já mám jen jednu červenou zástěrku, ale mám ji nejradši.

MUCHOMŮRKA:

To ty říkáš jen tak! (nevěřícně)

KATEŘINA:

Neříkám! Přinesu ti z domova zrcátko, uvidíš to!

VYPRAVĚČ (učitelka):

Kateřina přiběhla z domova se zrcátkem a nastavila je houbičce. Muchomůrka se podívala a ztichla. Popotahuje a náhle je po pláči.

MUCHOMŮRKA:

Tohle jsem já? (udiveně)

KATEŘINA:

No vidíš. A kdybys tady nebyla, nebyl by ten palouček tak hezký. Proč myslíš, že Sem chodím? Jenom kvůli tobě, ty hloupá! Táta mě sem sám poslal, abych se šla podívat na palouček, že je tu moc krásná muchomůrka.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Teď už muchomůrka plakat nemohla. Zavalila ji taková vlna štěstí, že zčervenala ještě víc. Kateřina od ní odcházela spokojená, zrcátko v kapse. A od toho dne za ní Kateřina chodila každý den a vypravovala jí něco veselého a muchomůrka poslouchala a byla moc šťastná.

Reflexe:

Po shlédnutí pohádky Neplač muchomůrko jsme si s dětmi povídali o tom, jaké houby jsou jedlé a které naopak jedlé nejsou. O tom, že některé houby jsou dokonce jedovaté, ale že i tak tyto houby patří do našich lesů a že jim neubližujeme. Snažili jsme si vysvětlit, že i houby, které nejsou jedlé zdobí naše lesy a že je krásné se na ně alespoň podívat. Děti si pak mohly vybrat z několika výtvarných činností: nakreslit nebo namalovat barvami muchomůrku, vymodelovat z plastelíny nebo sestavovat houbičky z barevných Pet víček na koberci. Další příběhy malé Kateřinky jsme si četli před odpoledním odpočinkem. Nejvíce se dětem líbily malé pohádečky pro muchomůrku. Chtěly je opakovaně číst.

PARAPLÍČKO

Autor: Štíplová Ljuba

Název knihy: časopis Sluníčko

Loutky: dětské paraplíčko, krabicové loutky zvířátek

Využití: mravní ponaučení – nemyslet vždy jen na sebe.

1) Bylo jedno paraplíčko,
chodilo jen na sluníčko.
Nevyšlo ven v nečase,
prý by mělo po kráse.

2) Jednou mělo laskominy,
šlo do lesa na maliny.
Když tu náhle, kdo ví jak,
zatáhlo se na liják.

3) Prší, cvrčí, šplíchá, lije,
paraplíčko fňuká: zle je.
Chytlo mě psí počasí,
už jsem asi bez krásy.

4) Copak tobě voda sluší,
ale já mám mokré uši.
A bydlím až za roklí,
vzdychl zajíc promoklý.

5) Paraplíčko zvedlo stříšku,
jemu teče do kožíšku.
Neví chudák kudy kam –
a já si tu naříkám.

6) Pojď zajíčku, pojď se schovat,
já tě budu ochraňovat.
Zavolej i veverku,
už má mokrou sukénku.

7) A ten vrabec jak je zkřehlý,
Že jsme ho dřív nepostřehli,
Pojďte myšky pod střechu,
Nemokněte na mechu.

8) A tak byli všichni v suchu,
nikdo neměl vodu v uchu.
Nikdo rýmu nedostal,
no a – co se stalo dál?

9) Déšť mu vrátil barvy živé,
bylo hezčí než kdy dříve.
Vypadalo po dešti,
jako když je vyleští.

10) Od té doby paraplíčko,
nechodí jen na sluníčko.
Ať si prší. Vem to nešť,
paraplíčkům sluší déšť.

Reflexe:

Tuto veršovanou pohádku jsme si zkusili s dětmi zdramatizovat. Já jsem se proměnila na paraplíčko, ale nejdřív jsme s dětmi přemýšleli, jak to udělat, abych mohla všechna zvířátka (děti) schovat. Zkoumali jsme z čeho je opravdový deštník a děti napadlo, že můžeme využít velkou látku, kterou mají děti na hraní v jejich domečkové krabici. Pro všechny děti ve třídě však byla malá. Pak si děti vzpomněly na velký barevný padák na cvičení a rozvinula se hra na podbíhání padáku a na schovávání skupinek zvířátek z příběhu. Na závěr jsme se všichni schovali pod padák a byla z toho velká legrace.

POHÁDKA Z PRALESA

Autor: Štíplová Ljuba

Loutky: šité hračky – tygřík, krokodýl, opice, papoušek, matka tygřice – vypravěčka.

Scéna: 3 krabice složené do sebe, rozkládají se postupně vedle sebe, největší krabice – obydlí opice, prostřední – postýlka tygříka, 3. krabice s otevíracím dnem pro krokodýla. Mezi krabicemi prostor pro pobíhání zvířátek< prostřední krabice se postupně dle textu otáčí.

Využití: pohádka o zvířátkách, jak se uspávají zvířátka, motivace k ukolébavkám.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Prales není jen tak les, nevěříš-li tak tam vlez.

Stromy tam rostou div ne do nebe a jejich koruny jsou tak husté, že broučci dole na zemi znají sluníčko jen z vyprávění. Jenom papoušek se na všechno dívá shora.

Ale pohádky se v pralese vyprávějí zrovna tak, jako v tom obyčejném lese, co rostou u nás doma.

Třeba ta o nespavém tygříkovi.

Ten tygřík se jmenoval Jiřík a žil se svojí maminkou pod velikým stromem. Celý den běhal po pralese a večer moc nerad usínal. Co se jen máma tygřice s ním nazlobila.

TYGŘICE:

Jirko, Jiříku je čas jít spát!

JIŘÍK:

Ale já ještě nechci, mami! Já chci ještě běhat, mamko… ještě si oběhnu tenhle strom… kuku…

TYGŘICE:

Tak Jirko, co jsem říkala, musíš už jít spát!

JIŘÍK:

Ale no jo… já už jdu, pořád musíš spát, když je v pralese tak krásně.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Ale jen ho máma uložila do postýlky, začalo to znova.

JIŘÍK:

Kuk, kuk, kuuuk. Hopsa sa, hopsa sa, a hop a hop a skok. A spát nebudu a uteču.

TYGŘICE:

Je pryč! Jirko, Jiříku… ale já si tě najdu. Tak tohle se nedělá. Teď půjdeš pěkně spinkat. Musím do pralesa lovit.

JIŘÍK:

A já chci taky s tebou lovit, nemůžu spát.

TYGŘICE:

Jsi ještě malý, až vyrosteš. Teď spát a dost.

JIŘÍK:

Malý, malý a kdy vůbec vyrostu a nebudu muset spát. No kdy, kdy to bude?

TYGŘICE:

Brzy a teď už spi!

VYPRAVĚČ (učitelka):

A tak to šlo stále dokola. Když už si máma tygřice nevěděla rady, objevil se krokodýl.

KROKODÝL:

Pani, to nevíte jak uspat kluka? Musíte mu povědět přece pohádku. Nejlíp nějakou smutnou. Třeba tu jak byl jeden tygřík a ukousli mu ocásek až u samého zadečku.

JIŘÍK:

Uáá, uáá, uáá, já nechci, já se bojím. Já ocásek moc potřebuji. Mamko, uá, uá, uá.

TYGŘICE:

Neboj se Jirko, to si pan krokodýl jen tak vymýšlel. Vidíš, kdybys spal, nic jsi neslyšel.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Kvičení tygříka vzbudilo starou opici.

OPICE:

Pani, to se vám divím, že si necháte takhle strašit kluka. Copak krokodýl může vymyslet pohádku na spaní? Dítěti se musí vyprávět zásadně něco veselého. Třeba jak byl jeden tygřík a a aa měl 7 ocásků nebo 9, já vám už ani nevím.

JIŘÍK:

Chi, chi, chi… jé, jé, jé, jé, já chci mít taky tolik ocásků, chi…

VYPRAVĚČ (učitelka):

Papoušek, co se na všechno díval shora, toho měl právě dost.

PAPOUŠEK:

Zatracená práce s klukem. To mají být pohádky před spaním. Za se nestydíte, kazit takhle dítě. A teď budeš poslouchat Jirko moji pohádku:

Povídám, povídám pohádku, dopředu i pozpátku,
jak si ptáčci vlezli zpátky do vajíčka,
skořápky zaklapli za sebou jak víčka,
pak ospale zapípali a hned spali.
Povídám, povídám pohádku,
o maličkém tygřátku,
jen si lehlo, pěkně spalo,
nezlobilo, neplakalo.

Hm, a komu já to vlastně povídám, vždyť ten kluk spí jak buk.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Tygřík spal jako když ho do vody hodí. Tak pst, tiše, ať ho mámě tygřici nevzbudíme.

Reflexe:

V diskusním kruhu jsme si povídali jak večer chodí děti spát a zda jim rodiče čtou před spaním z knížek nebo zpívají písničky. Zjistila jsem, že více jak v polovině rodin knihu a přítomnost rodiče nahrazuje poslech CD nebo DVD. Zpívání pouze ve třech rodinách, ukolébavku neznaly děti z domova žádnou a proto jsem jim zazpívala „Mravenčí ukolébavku“ (Svěrák – Uhlíř). Ukolébavka se jim líbila, poslechli jsme si jí z CD a postupně v průběhu 14ti dnů jsme se jí naučili.

JAK ŠLO KOTĚ NA RYBY

Autor: Drahuše Černá

Název knihy: Pohádky pro všední dny i pro svátky

Vydal: Albatros 1973

Loutky: maňásek kotě, žába, ptáček, kapr – chňapky

Scéna: Polikarpova stavebnice – 2 hranolové části, tyč obtočená modrou látkou

Provedení: začínáme na improvizovaném paravánku z Polikarpových hranolů na výšku vedle sebe, potok – položený na šířku, tyč spojuje jako potok obě části, řeka – 1 část Polikarpovky na výšku – na ní se objeví ptáček, modrý šátek přes tyč, rybník – obě části na výšku, 2 šátky naznačují vodu, kapr se objeví v rybníce ze strany, hadr na zem – rybník.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Znáte děti zvířátko, které mňouká? (Mňou.…) Není to kočka, není to kocour. Je to koťátko. Jednoho dne se kotě Puntíček probudilo a řeklo si:

KOTĚ:

Já hrozně rádo ryby, docela z všeho nejraději na světě. Mám je raději než mlíčko a smetánku. Co kdybych já si je někde ulovilo samo. Jestlipak já bych to dokázalo. Ale to by bylo pěkné, abych to nedokázalo. Půjdu na ně hned teď. Půjčím si od našeho Péti rybářský prut a jde se.

(Popěvek – tralala…. Je krásně na světě)

Potůček…..

Tak tady nahodím a budu čekat. Chytat budu jen samé filé. To mám nejraději, protože nemá kostičky.

(Čeká, nic se neděje). Ach jo….

Vyleze žába – kva, kva, kva kotě, co tu vyvádíš?

KOTĚ:

Mňau, nekřič tolik. Nevidíš, že chytám rybičky?

ŽÁBA:

Ach odpusť, ani jsem si nevšimla. Už jsi něco chytlo?

KOTĚ:

No, já totiž….. nechytám jen tak ledajaké ryby. Chci ulovit filé.

ŽÁBA:

Filé? A jejej o takové rybě jsem nikdy neslyšela. Poslouchej koťátko, ta určitě v našem potůčku nežije.

KOTĚ:

Že nežije? A kde tedy žije?

ŽÁBA:

Snad v řece. (zmizí)

KOTĚ:

Tak já to zkusím v řece. Jé kytička, vezmu ji sebou.

Řeka….

Tak tady se utábořím a budu chytat. Nějak se té rybě nechce z vody.

PTÁČEK:

Koťátko, copak tu děláš? Snad jsi nepřišlo na ryby?

KOTĚ:

Přišlo jsem na filé.

PTÁČEK:

Cože? Na filé? Poslyš koťátko, a nespletlo ses? Já už tu poletuju mnoho dní, ale žádné filé jsem v řece nespatřil. Ani jsem o něm neslyšel.

KOTĚ:

Ale někde tu přece musí být. Vždyť já je dostávám často od své paní k obědu. Na talířek. Pěkně smažené. Nejlepší na světě. A ryby přece žijí ve vodě. Tak proč by nežilo filé zrovna tady.

PTÁČEK:

To já nevím. Ale třeba žije v rybníce, ne?

KOTĚ:

Vidíš, to máš pravdu. Já to zkusím v rybníce. Tak ti děkuji a ahoj.

Rybník…

Tak a teď už určitě ulovím filé.

KAPR:

Co tu děláš, kotě? Snad nechceš chytit mě?

KOTĚ:

Chci! Filé! (s pláčem)

KAPR:

Filé? Prosím tě, to má být ryba? To jsem jakživ neslyšel a jsem nějak zkušený.

KOTĚ:

Ale vždyť přece v nějaké vodě musí žít. (pláče)

Nevědí o něm ani v potoce, ani v řece, a teď už ani v rybníce? Kde tedy může být?

KAPR:

Když je to tak, jak říkáš, tak to už jinak nebude, než že to zpropadené filé bude žít někde v moři.

KOTĚ:

V moři? Ale to je daleko. Tam já nedojdu. Budu muset počkat až vyrostu.

KAPR:

To už asi budeš muset. To ti nic jiného nezbude.

KOTĚ:

Tak já zatím, než vyrostu, půjdu domů.

KAPR:

To jdi, vrať s k mámě kočce. Ahoj!

KOTĚ:

Nashledanou. Tak a mám po chytání. Ale co, až budu velké, vydám se na cesty a dojdu až k moři a a vůbec. A dnes přinesu mamince hezkou kytičku.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Místo filé si kotě neslo domů hezkou kytičku.

Reflexe:

Pohádku jsem hrála v den, kdy jsme měli mít k obědu rybí filé. Po shlédnutí pohádky jsem se dětí zeptala, jestlipak ví, co je to filé. Děti odpovídaly, že je to ryba, že je bez kostí a že je smažená. Dále jsem se ptala, zda jí doma ryby a jestli ví, proč je dobré jíst rybí maso. Povídali jsme si o tom, že je zdravá, že má vitamíny po kterých budeme mít silné kosti a velkou sílu, abychom mohli pořádně vyrůst jako koťátko v pohádce. Čekala jsem na polední oběd a jak příběh motivoval děti k jídlu rybího filé. Před jídlem jsme si připomněli pohádku a i 2 děti, které nikdy rybu nejedí to zkusily.

JAK TO CHODÍVÁ V PRALESE

Autor: Alois Mikulka

Název knihy: Dvanáct usmívajících se ježibab

Vydal: Blok Brno 1974

Loutky: krabicové nebo plošné s pohyblivými částmi, možno použít i reálné zástupné Předměty.

Scéna: děti sedí v půlkruhu, hrajeme na Polikarpově stavebnici s využitím tyčí nebo na 3 židlích.

Využití: nenásilně dětem ukázat, že pohádka nemusí mít vždy šťastný konec. Vysvětlení je již obsaženo v autorském textu. Možno dobře využít k dramatizaci s dětmi.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Šlo prasátko pralesem a spokojeně si pochrochtávalo. Tu potkalo slona a velice se uleklo. Protože bylo hloupoučké, ale také vychované, řeklo:

PRASE:

Dobrý den, veliký strýčku. Viďte, že mě nesežerete?

(Slon si přičichl k prasátku chobotem (čuchy, čuchy, čuch))

SLON:

Uhádlos! Nesežeru tě!

(Prasátko si ulehčeně oddechlo)

PRASE:

To jsem rádo. A smím se zeptat, čím se živíte, strýčku?

(Slon zamával ušima a rozvážně řekl)

SLON:

Žeru šťavnaté lupeny, banány, pomeranče a tak!

PRASE (zajásá):

To je prima! Já zase žeru bukvice, hlízy, spadlé ovoce a tak! Cheche!

(Slon si ještě jednou přičichl chobotem k prasátku (čmuchy, čuchy, čuch))

SLON:

Poslouchej, prasátko, nevoníš! Kdypak jsi se naposledy umývalo?

PRASE: (ošívá se a vzpomíná)

Naposledy… to bylo…. Asi tak… minulý….

SLON:

Minulý týden? (netrpělivě)

PRASE:

Kdepak! Minulý měsíc, strýčku! (ze smíchem)

SLON:

Pojď se mnou, čuníku, umyju tě!

PRASE:

Ale to snad nemusí být!

VYPRAVĚČ (učitelka):

Ale slon chobotem ukázal a řekl: „tudy" a hnal před sebou prasátko až k řece. Tam nabral vodu do chobotu a celé prasátko důkladně osprchoval (sprchy, sprchy, sprch), pořádně je vydrbal (drby, drby, drb) a zase důkladně osprchoval (sprchy, sprchy, sprch) a potom řekl čisťounkému prasátku:

SLON:

Tak co, jak se cítíš?

PRASE:

Je mi, jako bych omládlo. Cítím se voňavé a mám z toho dobrou náladu.

SLON:

Tak utíkej, růžový válečku! Musím jít zase po svých!

VYPRAVĚČ (učitelka):

A odešel na jednu stranu a prasátko capkalo na druhou ještě spokojenější než před tím, a vesele pochrochtávalo. A tak se stalo, že tohle čisťounké voňavé prasátko přišlo právě pod ten strom, na kterém číhal už druhý den na oběd úplně vyhladovělý černý pardál. Zařval radostně a hup! Prasátko sežral!

Já vím, řeknete si teď: „Muselo to zrovna takhle zle skončit?"

Ale copak to skončilo špatně? Vždyť já jsem vám nechtěla povídat o tom, jak se špinavé prasátko umylo, ale o tom, jak se konečně vyhladovělý černý pardál dočkal svého oběda. A navíc to tak nějak v pralese opravdu chodívá…

Reflexe:

Tato pohádka se dětem líbila i když neměla šťastný konec. Připadalo mi, že děti braly jako samozřejmost, že pardál snědl prasátko. Děti sledují různé příběhy a naučné pořady z přírody v televizi, kde názorně vidí, že toto násilí patří k životu na zemi. V následujícím rozhovoru jsme si povídali, proč se zvířata vzájemně požírají a jak se chová člověk ke zvířatům a čím jsou zvířata pro člověka důležitá a užitečná.

LÍNÝ STRAKAPOUD

Autor: Doskočilová Hana

Název knihy: Pohádky pro děti, pro mámy a pro táty

Vydal: Albatros 1997

Loutky: strakapoud a strakapoudice, vyrobeni z ponožky

Scéna: stůl, na stole židle, zelená látka, klobouk sloužící jako hnízdo.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Strakapoudi z březového háje jsou slušná a pracovitá rodina. Kde se vloni mezi nimi vzal ten lenoch, nikdo neví. „Dělej něco“, říkali mu od malička. Ani zobákem nehnul.
„ Ten až bude mít vysekat hnízdo… Nebo nakrmit rodinu…“ , potřásali hlavami ostatní.

STRAKAPOUD:

Žádné strachy, mě si žádná nevezme!

VYPRAVĚČ (učitelka):

Ale to se přepočítal. Sotva v březovém háji začalo jaro, strakapoud lenoch hned měl nevěstu. Najednou se tam objevila.

STRAKAPOUDICE:

Budeme mít svatbu, strakapoude. Ale nic se neboj, stavět hnízdo nemusíš! Usteleme si pod širým nebem.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Taková řeč se línému strakapoudovi náramně líbila. A když se večer smrákalo, zůstali sedět s nevěstou vedle sebe na větvi. Jenomže, co čert nechtěl, za chvíli se spustil lijavec.

STRAKAPOUDICE:

Hepčííí, kých, hepčííí…(strakapoudice kýchala).

STRAKAPOUD:

Přece jí nenechám stonat! Nevěstu, která by mě nehonila do práce, už víckrát neseženu. (pomyslel si strakapoud tiše).

VYPRAVĚČ (učitelka):

A tak nazítří, ještě za svítání, vysekal v bříze pokojíček jako malovaný. Strakapoudí nevěsta se jenom usmívala. Snesla do hnízda sedm bílých vajíček a z nich se vylíhlo sedm malých strakapoudů.

STRAKAPOUD:

Jak to bude s krmením? (strachoval se strakapoud)

STRAKAPOUDICE:

Nic ty se, táto, o ně nestarej. (řekla strakapoudice klidně)

Co na tom, že budeme mít hubené děti? Však ony taky nějak vyrostou.

STRAKAPOUD:

Proč bych měl mít zrovna já hubené děti? (načepýřil se strakapoud)

VYPRAVĚČ (učitelka):

A od té doby je v jednom kalupu: tluče zobákem do stromů, vybírá larvy kůrovce a nosí mladým do hnízda jednu nadílku za druhou.

STRAKAPOUDICE:

To je až k neuvěření, co takový líný strakapoud zastane práce. (vesele strakapoudice)

VYPRAVĚČ (učitelka):

A protože strakapoudice vidí, jak se strakapoud snaží, honem mu letí pomáhat.

Reflexe:

Před ztvárněním pohádky Líný strakapoud jsem s dětmi vedla rozhovor o jaru, páření zvířátek a rození mláďátek. Po interpretaci tohoto příběhu jsme si povídali o tom, proč strakapoud přestal být líný. Společně jsme došli k závěru, že ho k postavení hnízda a krmení mláďat vedla láska ke své rodině. Děti pochopily pointu pohádky. Položila jsem otázku, jakým způsobem se k sobě chovají lidé, kteří se mají rádi a kteří jsou kamarádi. Připomenuli jsme si, proč si neubližujeme, proč jsme k sobě ohleduplní a proč si navzájem pomáháme. Dále jsem se dětí ptala, jak o ně pečují rodiče, jak doma rodičům pomáhají a jak pomáhají ostatním. Po rozhovoru jsme si z dřevěných kostek postavili ptačí hnízdo a zahráli jsme si na ptáčky, kteří se mají rádi a jsou kamarádi.

OŘÍŠEK

Autor: Doskočilová Hana

Název knihy: Pohádky pro děti, pro mámy a pro táty

Vydal: Albatros 1997

Loutky: veverka vyrobená z a otevírací oříšek obsahující červa.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Byla neděle, svítilo sluníčko, takže byl šťastný den. Rezavá veverka si šla sehnat něco dobrého na zub a našla oříšek. Ten den bylo všechno takové jiné a sváteční a ani oříšek nebyl ledajaký. Měl kulatou dírku a mluvil. Veverka si ho nesla domů na vysoký smrk.

VEVERKA:

To se těším, jak si na oříšku pochutnám.

OŘÍŠEK:

Hned mě nerozlouskni, počkej za chvilku! Já ještě ve skořápce rostu. (tenkým hláskem)

VEVERKA:

Počkám, co bych nepočkala. Vždyť je neděle, svítí sluníčko, je šťastný den… no a oříšky jsou stejně lepší velké než malé.

VYPRAVĚČ (učitelka):

A tak veverka čekala a čekala.

OŘÍŠEK:

Chrup, chrup, chrup, chroust, chroust, chroust….

VEVERKA:

Copak to je? Oříšku, už jsi mi vyrost?

OŘÍŠEK:

Ještě ne. Ještě mi kousek chybí.

VYPRAVĚČ (učitelka):

Oříšek se vymlouval a vymlouval a už dávno bylo poledne.

VEVERKA:

Už mám takový hlad. (smutně, a rozlouskla oříšek)

No ne. Co má tohle znamenat?

VYPRAVĚČ:

Po jadérku ani stopy a ve skořápce se jako v kolíbce spokojeně protahuje červ napucánek.

OŘÍŠEK:

Máš ráda lískové oříšky? Já moc. Zvlášť takhle v neděli, když svítí sluníčko a vůbec je takový šťastný den… (s pocitem vítězství)

Reflexe:

Pro zahrání této pohádky mě inspirovala situace, kdy se některé děti soustavně loudaly při svačině a nebo odmítaly jídlo se slovy, že nemají hlad. Po výstupu jsme sesedli do komunikativního kruhu, kde jsme si poslali loutku veverky a přemýšleli nad otázkou, jak veverka dopadla. Děti měly různé názory, ale nakonec se shodly, že veverka zůstala hladová, protože čekala až oříšek vyroste a nakonec neměla nic, protože jí ho snědl červík, který ji přechytračil malou lstí. Pro děti z pohádky vyplynulo poučení, že kdo chce víc, nemá nic a že když je jídlo na stole, tak není dobré vyčkávat. Nakonec jsem dětem ukázala knihu Hany Doskočilové „Pohádky pro děti, pro mámy a pro táty“ s krásnými ilustracemi Gabriela

Filcíka. V průběhu týdne jsme si přečetli s knihy další pohádky. Dvě děti si vzpomněly, že mají knihu doma a následující ráno si jí přinesly do školky.

JAK VČELIČKA ZACHRÁNILA KRÁLÍČKA

(Ruská lidová pohádka)

Loutky: - větší krabičková loutka kozy s detaily z papíru,
- užší obdélníková krabička – králíček,
- krabičková loutka psa,
- kulatá krabička – prasátko (slepené 3-4 krabičky od sýra – valivý pohyb),
- malá krabička (část) na včeličku – upevněná na nitce.

Scéna: - větší krabice na domeček – prostřižené okno a odstřižená zadní stěna krabice,
- dvě krabice na náznak lesa.
- Hrajeme na stolku – uprostřed domeček, vlevo a vpravo krabice stromy.

Využití : - umět rozlišovat dobro a zlo podle chování postav v pohádce.

VYPRAVĚČ (učitelka):

V jedné chaloupce blízko lesa žil malý, hodný králíček. Ráno se odešel jako každý den napást na louku.

KRÁLÍČEK:

(jde se pást na louku a prozpěvuje si z vesela)

KOZA:

(přichází , prohlíží si chaloupku). Králík není doma? (koza vleze králíčkovi do chaloupky). Tak a chaloupka je moje.

KRÁLÍČEK:

Co to? Dveře nejdou otevřít? Ale já jsem nezamykal a klíč nemám. To je divné. Kdo je v mém domečku? Otevři!

KOZA:

(ukáže se v okně). Teď tu bydlím, koza Róza rohatá. Jestli neutečeš, naberu tě na rohy.

KRÁLÍČEK:

(utíká). Jé, ne, ne… ale co budu dělat?

PRASE:

(přichází). Dobrý den králíčku, co se ti stalo, že pláčeš?

KRÁLÍČEK:

Ach prasátko Rochátko, v mé chaloupce se usadila koza Róza rohatá a já se jí bojím. Prasátko, vyžeň jí, prosím tě.

PRASE:

Nic se neboj, králíčku, já jí vyženu raz dva! (odchází k chaloupce). Otevři a uteč z chalupy, kozo rohatá, roch, roch, roch.

KOZA:

Teď tu bydlím já koza Róza rohatá a jestli hned neodejdeš, naberu tě na rohy, potrkám tě do nohy:

PRASE:

Roch, roch, roch, ne, ne…(uteče)

KRÁLÍČEK:

(sedí, pláče). Ach.…

PES:

(přiběhne). Haf, haf, haf… Ahoj králíčku, proč pláčeš a naříkáš? Haf, haf, haf…

KRÁLÍČEK:

Do mé chaloupky se nastěhovala koza a já nemohu domů. Prosím tě, Hafe, vyžeň ji.

PES:

Není nic lehčího. Uvidíš, jak bude utíkat až na zaštěkám. (odchází k chaloupce). Vrrrrr, vrrrrr, vrrrrr, haf, haf, haf. Hej kozo, vylez z chaloupky!

KOZA:

Teď tu bydlím já, koza Róza rohatá, jestli hned neutečeš, celého tě rohama potrkám, díry do kožichu udělám.

PES:

Potrkáš? Ne, ne, ne, to já raději už běžím. (utíká)

KRÁLÍČEK:

(pláče a vzlyká)

VČELKA:

(přilétá). Bzzzzz, bzzzzz… proč pláčeš králíčku?

KRÁLÍČEK:

V mé chaloupce je koza rohatá a já nemohu domů.

VČELKA:

Neplač, králíčku, bzzzzz, bzzzzz…. Já jí vyženu.

KRÁLÍČEK:

Ty? Prasátko Rochátko ani pes Haf ji nevyhnali a utekli strachy a ty taková maličká ty ji chceš vyhnat?

VČELKA:

Bzzzzz, bzzzzz… já se kozy nebojím, poletím napřed a uvidíš. (odlétá k chaloupce). Bzzzzz, bzzzzz… kdo je v chaloupce, otevři, bzzzzz, bzzzzz…

KOZA:

Teď tu bydlím já, koza Róza rohatá a neotevřu.

VČELKA:

Bzzzzz, bzzzzz… tak ty neotevřeš? (vletí do chaloupky a bodá)

KOZA:

Méé, méé…auvej, auvej, to to bolí, pomoc. (prchá)

KRÁLÍČEK:

Ta ale utíká. Děkuji ti včeličko.

VČELKA:

Bzzzzz, bzzzzz…..není zač, králíčku, nashledanou!

KRÁLÍČEK:

Nashledanou.

VYPRAVĚČ (učitelka):

A tak malá včelička, zachránila králíčka.

Reflexe:

V této pohádce jsme se společně snažili najít životní moudro, že i malá bytost může něco velkého dokázat. Dětí jsem se ptala na vlastnosti postav z pohádky. Jaký byl králíček? Jaká včelička? Jaká koza? Atd. Snažili jsme se rozlišit dobré a zlé chování jednotlivých hrdinů. Hádali jsme, kdo byl odvážný, kdo měl strach a kdo byl zlý. Po rozboru pohádky a vlastností jednotlivých postav jsme se pokusili o dramatizaci. Kvůli nadšení dětí jsme pohádku několikrát opakovali a děti se vystřídaly v různých rolích. V dětech určitě zůstal silný prožitek.

5. ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce na téma „Využití loutky v práci s literárními texty v mateřské škole“ bylo vytvoření a realizace jednoduchých výstupů s loutkou, jak s pomocí loutky přiblížit dětem literární text. Práce s loutkou a hraní pohádek a příběhů by mělo být součástí vzdělávání dětí v mateřské škole. Příběhy nabízí dětem prostory k prožitkovému učení. Sdělují dětem přirozeně zkušenosti ostatních, nabízí jim nenásilnou, zajímavou a přitažlivou formou řešení různých situací v životě. Zprostředkovávají jim pravidla soužití s ostatními. Zároveň si myslím, že to vše přispívá a mělo by přispívat k rozvoji řeči a jazyka svou příkladnou spisovnou češtinou. Oživlá hračka, loutka je pro dítě přitažlivější, protože ji vnímá trojrozměrně a tudíž intenzivněji než například televizní obraz. Dítě s loutkou může být v bezprostředním kontaktu, třeba i hmatovém. Dále si myslím, že loutka ve spojení s knihou dítě motivuje k aktivnějšímu přístupu a chtění poznat, co je v knize napsáno.

Individuální výstup s loutkou je pro mne způsob práce s dětmi, který mi vyhovuje a inspiruje i mne k nejrůznějším činnostem a aktivitám s dětmi, k hlubšímu prožitku při plnění cílů RVP pro předškolní vzdělávání. Z mojí krátké praxe v mateřských školách jsem zjistila, že jen málo učitelek využívá loutky a hraní pohádek dětem. Proto jsem se snažila ve své práci napsat několik scénářů jednoduchých malých pohádek a poskytnout tak učitelkám různé nápady a postřehy.

8. POUŽITÁ LITERATURA

AFANASJEV, A. N. *Ruské lidové pohádky.* Praha: Odeon, 1984, 602 s. 01-098-84.

DOSKOČILOVÁ, H. *Pohádky pro děti, pro mámy a pro táty*. Praha: Albatros, 1997. 173 s. ISBN 80-00-00519-0

KÁDNEROVÁ, B. *Metodika literární výchovy v mateřské škole.* Praha: SPN, 1987. 112 s.

KAHOUN, J. *Pro zvědavá ouška.* Praha: Albatros, 2008, 69 s. ISBN 978-80-00-01801-0

KAHOUN, J. *Ze zahrádky do zahrádky*. Praha: Albatros, 1989, 103 s.

LEŠTINA, V. *Hrajeme si loutkové divadlo.* Praha: Portál, 1995. 159 s. ISBN 80-7178-066-9.

MIKULKA, A. *Dvanáct usmívajících se ježibab.* Brno: Blok, 1974. 148 s. 47-017-74.

MRÁZKOVÁ, D. *Neplač muchomůrko.* Praha: Albatros, 1969. 83 s. 13-022-69.

Pohádky pro všední dny i pro svátky. Praha: nakladatelství pro děti a mládež, 1973. 196 s. 13-790-73.

RODL, O., MELLANOVÁ, M., SMUTNÁ, M., ŠAŠKOV Á, M. *Loutkové divadlo.* Praha: SPN, 1976. 157 s.

ŠVEC, J. a kol. *Praktikum loutkového divadla.* Praha: SPN, 1978. 163 s.

9. PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Nákres maňáska

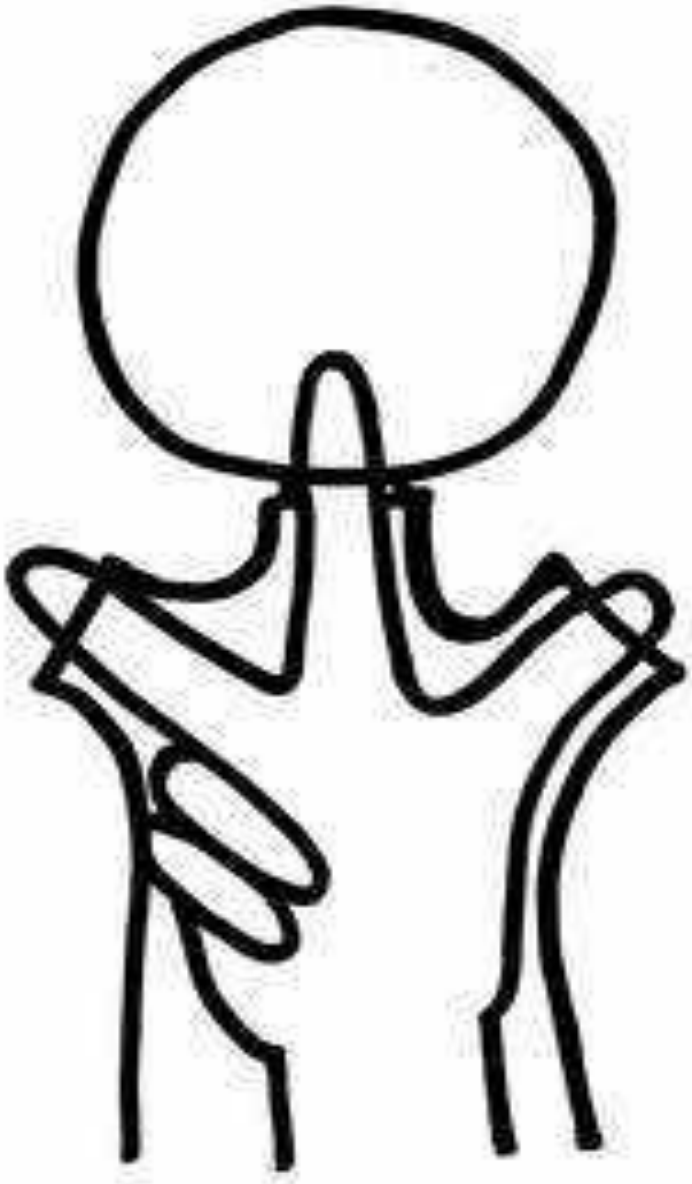

PŘÍLOHA č. 2: Maňásek

Příloha č. 3: Plošné loutky Gabriela Filcíka

Příloha č. 4: Marioneta

Příloha č. 5: Fotografie z mého individuálního výstupu